

Dansk kolonialisme og race – repræsentationer af den ikke-hvide anden i *Vore gamle Tropekolonier*

Björn Hakon Lingner*

Diskussionen om dansk racisme er tæt knyttet til diskussionen om Danmarks fortid som europæisk kolonialmagt. Både fordi Danmark deltog i det racialiserede slaveri i trekantshandelen, men også fordi dansk identitetsdannelse er foregået i en bredere kontekst af europæisk kolonialisme og de medfølgende racediskurser. I denne artikel analyseres og diskuteres en række udvalgte passager fra bind I – IV af *Vore gamle tropekolonier*, som i sin 8-binds billigudgave fra 1966-67 (oprindeligt i to bind 1953) har været det sidste sammenhængende populærhistoriske fagværk om den danske kolonialisme, i hvert fald indtil Gads Forlag udgav sit 5-binds værk i 2017, som bliver behandlet andetsteds i denne udgave. Passagerne undersøges med henblik på de repræsentationer af den ikke-hvide del af kolonisamfundet i Dansk Vestindien, og med teoretisk inspiration i en række postkoloniale tænkere, først og fremmest Achille Mbembe.

Introduktion

Den voksende internationale interesse i spørgsmål vedrørende fortidens som nutidens kolonialismer og deres betydning for moderniteten har i de seneste begyndt at gøre sig gældende i danske sammenhæng. For eksempel har de lokaliserede diskussioner omkring oprettelsen af den grønlandske forsoningskommission, 100-årsdagen for Danmarks salg af de dansk-vestindiske øer til U.S.A. og ikke mindst spørgsmålet om en dansk undskyldning for de overgreb der blev begået under det danske styre skabt en del offentlig samt akademisk debat. Disse diskussioner har blandt andet berørt vigtige spørgsmål omkring den koloniale racisme, som nyere kritisk litteratur har identificeret som et grundtræk i moderniteten (Said 1993; Mills 1997; Losurdo 2009, 2011; Goldberg 2015; Lowe 2015), og dennes betydning for moderne dansk identitetsdannelse. En vigtig del af disse diskussioner er den i min optik nødvendige problematisering af det progressive narrativ, som henviser til ideen om et

* **Björn Hakon Lingner** er cand. Mag. i Kultur- og Sprogmodestudier fra Roskilde Universitet, hvor han også underviser som ekstern lektor i selvsamme fag. Han beskæftiger sig med postkoloniale studier, specielt med henblik på den danske og den tyske postkoloniale debat, og med fokus på teorier om racisme og hvidhed. Han har blandt andet publiceret en monografi om Thorkild Hansen's "Slavetrigologi" i et racisme-teoretisk perspektiv.

henover tid mere og mere oplyst og dermed ikke-racistisk nationalt selv. Problematikeringen er vigtig med henblik på undgå, at de førnævnte debatter om dansk kolonialisme og racialiseret undertrykkelse bliver defineret af et exceptionalistisk, nationalt defineret perspektiv, hvilket yderligere understreges af det politiske mobiliseringspotentiale racialiserede diskurser har vist sig at have i den politiske og kulturelle højredrejning en lang række lande gennemgår for tiden. Et af de produktive momenter i diskussionerne om dansk kolonialisme er i min optik altså, når de formår at slå bro i mellem diskussionerne om dansk kolonialisme og racisme og den bredere internationale kontekst, de nødvendigvis foregår i – både i en historisk og en nutidig forstand.

Med udgangspunkt i disse overordnede overvejelser vil jeg i næste afsnit starte med en række indledende betragtninger omkring race, modernitet og repræsentation som har slavegørelsen af afrikanere i den såkaldte trekantshandel som omdrejningspunkt. Disse indrammer en repræsentationsanalyse af en række udvalgte passager fra de første fire bind af 8-bindsværket¹ *Vore gamle tropekolonier* (1966-67) – som behandler Dansk Vestindiens historie – og en samtidig diskussion af disse repræsentationer i lyset af nogle af de bredere, nutidige diskussioner om racisme. Lars Jensen har i sin læsning af *Vore gamle tropekolonier* påpeget, at værket skriver sig ind i en tid, i hvilken kolonialisme var langt mindre problematiseret i europæiske og danske sammenhænge, og således er præget af en uforbeholden kolonialnostalgi (Jensen 2012b). Denne indplacering kan dog til en vis grad nuanceres, hvis man fokuserer på den måde race bliver forhandlet på i teksten. Ikke fordi det ikke er korrekt, at der er tale om et blik, der er præget af kolonialnostalgi, racisme og national exceptionalisme, men fordi dette blik også er formet af en historisk kontekst, i hvilken nazisternes holocaust ikke lå lang tid tilbage, og forskrækkelsen over denne var begyndt at skabe en vis ambivalens i forhold til racebaseret tænkning. Samtidig udfordrede anti-koloniale uafhængighedsbevægelser og ikke mindst den spirende borgerrettighedsbevægelse i U.S.A. det naturliggjorte hvide overherredømme. Som jeg har diskuteret andetsteds, kan de resulterende ambivalenser med hensyn til race, modernitet og repræsentation for eksempel spores i Thorkild Hansens forsøg på at afmontere dansk kolonialnostalgi i *Slavetrigologien* (Lingner 2016).

I det følgende vil jeg prøve at indfange, hvordan de samme ambivalenser afspejles i de fire historikeres (J. O. Bro-Jørgensen, Jens Vibæk, Fridlev Skrubbeltrang og Georg Nørregaard som henholdsvis har skrevet bind I-IV under redaktion af Johannes Brøndsted) måde at fremstille den slavegjorte del af kolonisamfundet og deres efterkommere på. Idéen er dog ikke en sammenligning med *Slavetrigologien* eller et forsøg på at præsentere repræsentationerne i *Vore gamle tropekolonier*

¹ *Vore gamle tropekolonier* udkom oprindeligt i en 2-bindsudgave (1953). Den præsenterede læsning baserer sig på den lettere reviderede, populære 8-bind udgave fra 1966-67.

som en genealogi til de nyere debatter. Pointen er derimod, at jeg synes, det er interessant at diskutere, hvor vidt den måde tekstens historiske kontekst afspejles igennem ambivalenser med hensyn til race og racisme til dels er genkendelige, når de sammenlignes med nutidige diskussioner om race, hvidhed og postkolonialitet, som udspiller sig i en ny kontekst i hvilken 'den anden er rykket ind i metropolen' (Jensen 2012b: 18) og hvor diskussioner om race og racisme har fået en fornyet, påtrængende aktualitet.

Den danske repræsentationshistorie omkring 'de ikke-hvide racer' må ses som en gren af den overordnede europæiske racediskurs der opstår under kolonialismen, og de større skift og tendenser indenfor denne racediskurs kan påvises i en dansk kontekst (Jensen 2012b: 15-16; Lingner 2016: 35ff). I tråd hermed kan *Vore gamle tropekolonier* indplaceres i dette billede og som en del af et dansk kolonialracistisk arkiv. Brøndsteds storværk kan på den ene side klart siges at reproducere den kolonialnostalgi og -racisme, der også kan findes i tidligere populære fremstillinger af samme emne, som Sophie Petersens *Danmarks gamle tropekolonier* (1946). På den anden side peger værket delvist i retning af Thorkild Hansens lidt senere opgør med den danske kolonialnostalgi i *Slavetrigologien*, specielt i Bind II som er skrevet af Jens Vibæk. Indplaceringen af *Vore gamle tropekolonier* på en tidslinje i mellem Petersen og Hansen som to sammenlignelige værker kunne så læses som et tegn på en fremadskridende proces af kritisk selvransagning af den danske kolonial- og nationalhistorie (og dermed også et afsluttet opgør med racismen), hvor Brøndsteds værk fungerer som et første tilløb til det projekt, Hansen så fuldbyrder. Den kontinuerlige hierarkisering af hvid over ikke-hvid igennem moderniteten og henover omskiftelige historiske kontekster, som Charles Wade Mills (1997), David Theo Goldberg (2002) og ikke mindst Achille Mbembe (2015) synliggør og diskuterer i deres arbejde og som også gør sig gældende i Hansens romaner (Lingner 2016), sætter dog spørgsmålstejn ved denne læsning og gør det interessant at betragte nogle af de ambivalenser omkring race, der afspejles i *Vore gamle tropekolonier* i lyset af nutidige diskussioner om race og hvidhed.

Race som en kolonial fantasme

Den camerounske politiske filosof og historiker Achille Mbembe har i sit værk *Kritik der Schwarzen Vernunft* (2015)¹ beskrevet fremkomsten af race i konteksten af den transatlantiske kapitalismes opståen som installeringen af et vidensparadigme, der udspringer i en biologisk begrundet fiktion. I og med at trekantshandelen i varer og varegjorte afrikanske mennesker fungerer som

¹ Original: Achille Mbembe: *Critique de la raison nègre*

‘inkubationsrum’ for ‘fiktionen om race’ (Mbembe 2015: 37, min oversættelse) indtager Afrika og afrikanerne en central rolle i etableringen af raceparadigmet. ‘Negeren’ er for Mbembe en figur der bliver skabt i denne kontekst. Mbembe beskriver ‘negeren’ som en fantasme, hvis oprindelige formål er at konstituere et racialiseret subjekt der som sådant kunne fremstå som radikalt udenforstående i forhold til det europæiske selv. Fantasme skal her forstås som en semifiktiv figur der indgik i en større historisk proces, i hvilken det vestlige selv mytologiserer sin egen magt (Mbembe 2015: 29). ‘Neger’ bliver synonymt med ‘slave’, da den tidlige transatlantiske kapitalisme skifter fra den generaliserede brug af tvungen arbejdskraft til eksplicit racialiseret slaveri. Som udenforstående kunne slavegjorte afrikanere devalueres moralsk og instrumentaliseres som råstof for akkumulationen af kapital i praksis (Mbembe 2015: 97). Der er tale om en status - også kaldet *conditio nigra* af Mbembe (2015: 37), forstået som adskilt fra den (hvide) *conditio humana* – der fastskriver de slavegjorte som ontologisk mindre, en afvigelse eller ufærdig version af normalmennesket. ‘Negeren’ betegner altså i udgangspunktet en figur der beskriver en radikal, mindreværdig andethed, defineret fra et synspunkt der forstår sig selv som centrum og kilde for al meningsdannelse. Denne status bliver installeret hen over hovedet på de slavegjorte og koloniserede og påtvinger dem konstant spørgsmålene ‘hvem er jeg?’ og ‘er jeg virkelig den, som jeg efter deres udsagn angiveligt er?’ (Mbembe 2015: 63, min oversættelse).

Som Mbembe (2015: 84) skriver, er en af de interessante ting ved at undersøge fantasmen om ‘negeren’, hvad den kan fortælle om dens producenter. ‘Hvid’ forstås af Mbembe som det ligeledes fantasmatiske modstykke til *conditio nigra*, et naturliggjort, normaliseret overlegenhedsparadigme, som historisk reproduceres og udbredes gennem en række ‘teologiske, kulturelle, politiske, økonomiske og institutionelle dispositiver’ (Mbembe 2015: 93, min oversættelse).

Racialiseringer opstår, opererer og bliver formet af skiftende historiske kontekster og magtlogikker (Jensen 2012b: 16; Wolfe 2016). På denne måde opstår et ‘racearkiv’, sammenligneligt med den tolkning af Foucaults diskursbegreb Edward Said præsenterer i *Orientalisme* (1995). Skulle man foretage en meget grov inddeling af dette arkiv, kunne man ifølge Mbembe pege på tre perioder med hver deres opfattelse af de ‘ikke-hvide racer’. Den første er præget af den transatlantiske slavehandels opståen, i hvilken ‘negeren’ bliver ensbetydende med slaveriet selv, defineret af de slavegjorte afrikaneres rolle som ‘tandhjul i den verdensomspændende akkumulationsproces’ (Mbembe 2015: 97, min oversættelse). Afrikaneren defineres her som dyrisk, historieløs og fri for menneskelig moral – og dermed også undtaget fra moralske hensyn. Han forstår kun rå vold (Mbembe 2015: 164). Den anden periode korresponderer med højimperialismens opståen igennem det 19. århundrede og ser på de ‘ikke-hvide racer’ som en træg masse, der venter på at blive formet af de hvide europæere. Kolonisering bliver her af europæerne tit italesat som en opdragelsesmission, der

skal befri de koloniserede fra deres medfødte, slette karakter. Racismen videnskabeliggøres yderligere i denne periode (Jensen 2012b: 17). Samtidig ser denne periode, som Mbembe viser med Frankrig som eksempel, en bred popularisering af racetænkning igennem opkomsten af massekulturen i de europæiske samfund (Mbembe 2015: 122-127).

Til sidst er der perioden efter anden verdenskrig, som efter nazisternes holocaust mod jøderne og de ikke-hvide befrielseskampe er præget af tiltagende skepsis overfor den biologisk funderede racisme, imens kolonialismens racialiserede hierarkier overlever i diskussioner om kultur og etnicitet. Selvom racismen altså midlertidigt blev udfordret af en række destabiliserende, politiske forandringer igennem den anden halvdel af det tyvende århundrede (se også Lingner 2016: 31ff), ser nutiden i Mbembes optik en genkomst af racelogikken, drevet fremad af den neoliberale globaliserings eskalerende eksklusioner og den resulterende militarisering af staten (Mbembe 2015: 77-78). Den emotionelle økonomi, som er blevet formet af arkivet af racediskurser og fortællingen om 'the white mans burden' fungerer i denne nye konstellation som den vestlige politiks 'racielle ubevidste' (Mbembe 2015: 89, min oversættelse). David Theo Goldberg (2009; 2015) har i sit arbejde indgående beskrevet, hvordan diskurser omkring race og racisme i nutidige, vestlige samfund er præget af en række selvmodsigelser som resultat af det utilstrækkelige opgør med racismen og dens genopståen. Disse selvmodsigelser kommer bl.a. til udtryk ved at der er en bred konsensus om at racisme burde fordømmes, samtidig med at racialiserede repræsentationer af den ikke-europæiske anden er en fast del af det europæiske kulturhistoriske arkiv. Disse racialiserede repræsentationer ses også i den nutidige debatkultur, litteratur og mediediskurs. Forsøget på at slippe af med racialiseret tænkning ved at erklære den biologiske raceteori for død har ifølge Goldberg ført til, at racisme tit forstås som et levn fra en mere uoplyst fortid eller – specielt i europæiske sammenhæng - som lokaliseret 'andetsteds' end her og dermed som noget der kategorisk afvises som en forklaring på nutidige politiske og sociale udviklinger og fænomener. Som Goldberg (2009: 1) udtrykker det, er racismen måske begravet, men den er aldeles levende.

Race-diskursen, magt og repræsentation

At jeg har valgt Mbembes refleksioner over 'negeren' som en fantasmatiske og dermed semifiktiv figur som udgangspunkt, har sin grund i, at dette begreb gennemgående bruges som en homogeniserende fællesbetegner for slavegjorte afrikanere (med alle deres forskellige sprog og oprindelser), frigjorte slaver, samt den sorte del af koloniens befolkning efter emancipationen i alle fire bind af *Vore gamle tropekolonier*. Vælger man at betragte 'negeren' som en historisk foranderlig fiktion eller fantasme, åbner det op for muligheden for at undersøge, hvordan de fire historikere hver

især fylder begrebet med mening, både ved at trække på fortidens (race-)arkiver, men også gennem deres egne tolkninger. Jeg går altså ud fra, at repræsentationerne i *Vore gamle tropekolonier* skal læses som aktive, diskursive produktioner af 'negeren', som afspejler deres historiske kontekst.

Michel-Rolph Trouillot påpeger i *Silencing the Past* (1995), at magtforhold ikke kun afspejles igennem historikerens positionering og blik, men også igennem hvilke kilder der udvælges som værd at opbevare og hvem der overhovedet har mulighed for at skabe noget, der kan kvalificeres som kilde og dermed have indflydelse på repræsentationshistorien. Med hensyn til *Vore gamle tropekolonier* er stort set alle kilder der er blevet brugt, skrevet af hvide plantageejere, administratorer og rejsende, der for det meste lader til at have haft et stærkt racialiseret blik på sig selv og de ikke-hvide. Samtidigt er der selvfølgelig tale om fire hvide, danske historikers blik på disse kilder. I det følgende vil jeg forsøge at give nogen udvalgte eksempler på, hvad den måde 'negeren' bliver produceret i *Vore gamle tropekolonier* på, kan fortælle os om dets producent - her forstået som et europæisk, hvidt selv – og om hvor langt dette selv synes at befinde sig fra vores egen tid.

Nationalhistorie og hvidhed

J. O. Bro-Jørgensen (1966: 28ff) præsenterer i Bind I, nærmere i Kapitlet *Vestindien før den danske kolonisation*, et generaliseret overblik over den europæiske kolonisering af de caribiske øer og opstarten af plantageøkonomien. Læseren bliver præsenteret for en nærmest klassisk fortælling om den hvide, europæiske mands heroiske domesticering af vildniset som et udtryk for driftighed og virkelyst. Man kan ikke sige, at Bro-Jørgensen er ukritisk overfor den i denne periode voksende slavehandel, men han trækker også (her som i resten af teksten) tydeligt på et overordnet narrativ om kolonialismen som en civiliseringsproces, drevet af økonomisk fremdrift og opdagerlyst. Dette narrativ er præget af en grundlæggende ambivalens, netop når Bro-Jørgensen er nødt til at forholde sig til en profitsøgende logik som *primus motor* i kolonialprojektet og hvad dette betød for kolonialismen i praksis. Som blandt andet C. L. R. James (1989), Domenico Losurdo (2011) og Lisa Lowe (2015) har påpeget, er etableringen af den hurtigt voksende plantageøkonomi og den medfølgende slavegørelse af millioner af afrikanere både mulighedsbetingelse og konsekvens af etableringen af den borgerlige samfundsorden i den Europæiske metropol. Selvom Bro-Jørgensen ikke synes at tillægge kolonialismen den samme grundlæggende betydning for modernitetens opståen, berører han profit- og vækstlogikken der gjorde sig gældende i etableringen af plantagesystemet. Skiftet i brugen fra den oprindelige caribiske befolkning til afrikanere som slavegjort arbejdskraft på plantagerne i de spanske kolonier begrundes med at 'indianerne ... ikke

viste sig synderligt effektive som arbejdere og var vanskelige at holde styr på ... ' og at afrikanernes 'fysik og karakteregenskaber gjorde dem bedre egnede til slavearbejdet' (Bro-Jørgensen 1966: 30). Plantagearbejdet beskrives som 'så simple sysler, at de let kunne læres af negrene' (Bro-Jørgensen 1966: 34-35). 'Negrene' karakteriseres altså ud fra deres økonomiske brugsværdi for den nyoprettede plantagevirksomhed begrundet i deres karakter-, eller race-egenskaber, hvilket giver en naturaliseret forklaring på deres rolle i den tidlige kolonialismes historie. Samtidig nedtones modsætningen, der ligger i at beskrive etableringen af den umådelig brutale plantageøkonomi (Losurdo 2011; Beckles 2013) som led i en progressiv civiliseringsproces, gennem beskrivelsen af 'negeren' som naturligt egnet for slaveriets kår. Hvis den slavegjorte arbejdskrafts karakteregenskaber imødekommer slaveriets kår, relativiserer dette også til en vis grad de moralske hensyn der forbyder slavegørelsen af mennesker.

Ambivalensen omkring modsigelsen imellem det europæiske (hvide) selvbillede som civilisatorisk avanceret og ønsket om at skabe udbytte i kolonierne præger også flere andre passager i bogen, specielt Bro-Jørgensens skildring af den første danske guvernør på St. Thomas, Jørgen Iversen. Han beskrives med en vis respekt for de resultater han opnår som guvernør, men også med en modvillig distancering over hans excessivt voldelige adfærd overfor både slavegjorte afrikanere og hvide servinger. Denne blanding gør sig specielt gældende i en detaljeret beskrivelse af de sadistiske (og tit dødelige) afstraffelsesmetoder, Iversen tog i brug overfor slaver der var flygtet fra plantagerne som f.eks. i efterfølgende passage:

Brutal var altså fremgangsmåden. Men set med datidens øjne, der betragtede slaveriet som en nødvendig og naturlig foreteelse, handlede Iversen ud fra en tvangssituation. Nogen formålsløs brutalitet i hans forhold til negrene kan ikke påvises. Tværtimod synes hans optræden overfor dem i øvrigt at vidne om en vis menneskelig følelse ... Af regnskaberne ses, at guvernøren regelmæssigt to gange årligt uddeler klæder, bukser, skjorter, kjoler o.l. til såvel kompagniets som sine egne slaver, voksne som børn. Vil man mene, at han handlede ud fra anstændighedshensyn eller af praktiske grunde, for at opretholde bestandens sundhedstilstand, gælder det første vel ikke, når han også forsyner dem med hatte, mens det sidste næppe har noget at gøre med, at han f.eks. Nytårsdag 1675 uddeler floretbånd og ved anden lejlighed en tønde firedalers øl til kompagniets negre. (Bro-Jørgensen 1966: 91-92)

Påfaldende er her specielt, hvordan Bro-Jørgensen går i forsvar for Iversen ved at foregribe argumenter, der kunne sætte spørgsmålstegn ved argumentet om Iversens menneskelige træk, samtidigt med at 'nødvendigheden' af hans adfærd understreges. Senere i teksten kan beskrivelsen af det berygtede Gardelin-reglement fra 1733 siges at følge det samme mønster som den lige citerede passage ved at pege på manglen på 'ond vilje' hos dens ophavsmænd (Bro-Jørgensen 1966: 229). Desuden fastslås det, at reglementet ikke kan ses som et 'fuldgyldigt udtryk for det almindelige syn

på negrene' (Bro-Jørgensen 1966: 228).

Plantageøkonomiens vold relativiseres altså begge steder som udtryk for en anden tids menneskesyn, mens der samtidigt sættes spørgsmålstegn ved, hvorvidt dette syn egentlig var repræsentativt for de hvide kolonister. Samtidig skriver Bro-Jørgensen, at den behandling de hvide servinger under Iversen blev udsat for, 'på sin vis' (Bro-Jørgensen 1966: 92) skulle have været mere brutal, tilsyneladende da de blev pryglet selvom forholdet mellem Iversen og dem ikke bar samme karakter af en tvangssituation. Bro-Jørgensen udviser altså en tydelig tendens til at se slaverne med slaveejernes øjne, som når 'negeren' karakteriseres ud fra sin påståede egnethed til slavearbejde, eller der refereres til dem som en 'slavebestand' (Bro-Jørgensen 1966: 223). 'Animaliserende' (Goldberg 2015: 48, min oversættelse) betegnelser som 'bestand' normaliserer igen plantageøkonomiens rædselsregime ved at trække på fantasmen om 'negerens' dyriske andethed.

Det mest slående ved de refererede passager er imidlertid, hvor meget de foregriber nogle af de nutidige diskussioner om skyld og oprejsning for slaveri og kolonialisme. Debatten om de hvide svingers lod som et angiveligt hvidt modstykke til de slavegjorte afrikaneres skæbne – og dermed en relativering af deres racialiserede undertrykkelse – dukker jævnligt op i både danske og internationale debatter omkring undskyldninger og reparationer for slaveriet. Det samme gælder for påstanden om, at en anden tids menneskesyn skulle gøre det vanskeligt at bedømme fortidens overgrebshistorie på et moralsk plan. Når der nu som da kæmpes så meget med forsøget på at (bort)forklare plantageøkonomiens vold, kan dette selvfølgelig forklares igennem den ambivalens slavetidens vold skaber i forhold til det nationale selvbillede. Der er jo trods alt tale om en beskrivelse af, hvad Johannes Brøndsted i forordet til *Vore gamle tropekolonier* har indrammet som et nationalt projekt (Brøndsted 1966: I, forord). Når der er tale om en *dansk* kolonihistorie, og læseren således inviteres til at læse om *vore* forhenværende kolonier, skaber dette en åbenlys forbindelse til læseren som medlem af det nationale fællesskab. Dette fællesskab er imagineret som hvidt (Jensen 2012a), og er derfor del af en bredere, racialiseret identitetskonstruktion, som ser sig udfordret af modsigelsen mellem narrativet om sin rolle som civiliserende kraft og den overgrebshistorie det konfronteres med.

Race og historieskrivning

Jens Vibæk behandler i Bind II perioden fra kronens overtagelse af øerne i 1755 indtil Peter von Scholtens afsættelse efter slaveoprøret og den resulterende emancipationsdeklaration i 1848. Vibæk kan klart siges at være den mest kritiske af de fire historikere når det gælder dansk kolonial nostalgi. Vibæk fokuserer i sin beskrivelse af den såkaldte storhedstid stærkt på den økonomiske betydning,

sukkerproduktionen havde for specielt København (Vibæk 1966: 8, 73-79), men han gør også en del ud af, hvordan den stigende produktion på øerne førte til en voldsom eskalering i dødeligheden blandt de slavegjorte afrikanere. Vibæk sammenligner flere gange tilstandene på øerne i denne periode med nazisternes holocaust mod jøderne, som når han skriver, at ‘de vestindiske øer var krematorier, som ikke alene opslugte fødselstilvæksten, men som for St. Croix vedkommende årligt forbrændte en tilførsel af 575 nye slaver.’ (Vibæk 1966: 176)². Vibæk adskiller sig her tydeligt fra Bro-Jørgensen, i det han ikke kun undlader at pege på en anden tids menneskesyn, men faktisk affejer muligheden for en sådan relativisering ved at sammenligne den danske kolonialisme med de nylige rædsler, der havde udspillet sig midt i Europa.

For den, der ønsker at bevare sin samvittighed intakt, rejser spørgsmålet om de danske negerslavers kår adskillige problemer, som der her er søgt kastet lys over. Alment kan svaret ikke blive, hvis man spørger, hvor negrenes kår skal placeres mellem arveligt og velbehandlet tyende og koncentrationslejrens rædsler. Alle muligheder forelå, også de værste, inden for den retsstilling – eller rettere mangel på sådan – som var disse menneskers tunge lod. (Vibæk 1966: 160)

Vibæk trækker altså på en samtidig diskurs for at skærpe sin kritik og vender sig meget eksplicit mod en nostalgisk og exceptionalistisk læsning af dansk kolonialhistorie. Vibæks sammenligning er videre interessant, da den umiddelbart synes at foregribe nutidige diskussioner omkring kolonialisme, racisme, nazisme og holocaust. Som David Theo Goldberg (2009: 154ff) skriver, fungerer mindet om nazisternes koncentrationslejre i dag som det primære prisme, gennem hvilket Europa tænker racisme – som en altoverskyggende, men også fortidig og historisk isoleret hændelse, der ikke kan sammenlignes med andre folkemord, med mindre man vil risikere at relativere dens rædsler. I udgangspunktet er der dog gode grunde til at diskutere forbindelserne i mellem holocaust og kolonialisme, og der findes da også en del nyere, kritisk litteratur, som har peget på forbindelseslinjerne. Koncentrationslejrene og den juridiske ‘undtagelsestilstand’ blev udviklet i koloniale kontekster, og selve idéerne om eugenik, ‘racekamp’ og ‘racehygiene’ er helt utænkelige uden den eskalerende europæiske race-besættelse under højimperialismen (Mbembe 2003; 2015: 122ff; Traverso 2003: 51ff). Den tyske historiker Jürgen Zimmerer (2003; 2011) har i denne sammenhæng og i forlængelse af Dipesh Chakrabartys (2000) kendte diktum om Europa plæderet for en ‘provinsialisering’ af holocaust-diskursen igennem postkoloniale perspektiver og komparativ forskning. Spørgsmålet bliver her så selvfølgelig om Jens Vibæk er forud for sin tid, eller måske

² Thorkild Hansen trækker i vid udstrækning på Vibæks fremstilling i *Slavernes Øer* (1970). Her overtages både krematorie-referencen, sammenligningen med holocaust, en del af Vibæks beskrivelse af en høstsæson på øerne (Vibæk 1966: 124; Hansen 1970: 242), og navnene Kipido og Lange Takki fra en slaveliste Vibæk refererer (Vibæk 1966: 131; Hansen 1970: 243-44), som han giver til to af sine karakterer i bogen (se også Lingner 2016: 62)

snarere afspejler en tid, der ikke (endnu) så noget odiøst i en sådan sammenligning. Vibæk synes i hvert fald næsten på vej til et 'provinsialiserings-projekt' af Europa, når han i den følgende sætning synes at tilkende plantagesystemet en central plads i moderniteten. Her beskriver han de slavegjorte afrikanere som '... ulykkelige mennesker, der var rykket op fra en historieløs urtidstilværelse og anbragt i et moderne højkapitalistisk samfund ...' (Vibæk 1966: 142).

Passagen indeholder altså en implicit kapitalisme-kritik. Samtidig peger den på den store forskel i mellem Vibæks kritik, og de nævnte nutidige debatter: Vibæks ambivalente forhandling af race og racisme i teksten. Ikke at Vibæk ikke har blik for problemet overhovedet. Fremstillingen af de slavegjorte afrikanere i kilderne som dovne, dumme og løgnagtige afviser han som 'det gamle syn på negrenes karakteregenskaber fra kompagniets hårde tider' (Vibæk 1966: 141) og bemærker kritisk, at denne 'dom over negrenes nationalkarakter [går] igen hos de fleste forfattere, ja, helt op til Lawaetz missionshistoriske disputats fra halvfemserne i forrige århundrede' (Vibæk 1966: 142). Vibæk sætter igennem hele bogen tit spørgsmålstejn ved sine kilders fremstilling af 'negrene', men som brugen af et billede som 'historieløs urtidstilværelse' i passagen ovenfor allerede antyder, formår han heller ikke helt at undslippe det racialiserede og eurocentriske syn han kritiserer. Denne ambivalens kan også ses i den efterfølgende fremstilling af en begravelse blandt de slavegjorte:

De efterlevende fejrede begravelsen med gravøl og kultiske danse og sang til trommernes lyd den ganske nat. Det var den skinbarlige urskov, der vågnede til live i den mørke, varme nat. Her foregik noget, de hvide ikke forstod, men som de instinktivt frygtede. Talrige forordninger forbyder dansen og truer med de strengeste straffe; officielt så man i disse fester en fare for uoplagthed den næste dag, og som kunst havde man kun latter og foragt tilovers for de hæslege danse og den ensformige musik. Men dybt i de hvide lurede frygten for, hvad denne genskabte urskovsstemning kunne avle af onde anslag mod de blankes liv og ejendom, rædslen over alle rædsler: negeroprøret. (Vibæk 1966: 143)

Imens billedet på 'Negerens' oprindelige, 'historieløse urtidstilværelse' fra det første citat synes at trække på G. W. F. Hegels påstand om, at slaveriet faktisk var et fremskridt for afrikanerne ved at gøre dem til en del af den europæiske historie (Mills 1997: 94), viser beskrivelsen af begravelsen os så, at Vibæk forstår 'negeren' som stående i direkte modsætning til det 'moderne højkapitalistisk[e] samfund', som stadig gennemsyret af urskoven og den tilhørende 'urtidstilværelse'. Vibæks 'negere' er ankommet i historien, men de kommer stadigvæk lige fra mørkets hjerte. Fremstillingerne i Vibæks tekst svinger altså mellem brutal kritik af dansk kolonialnostalgi, antydninger af kapitalisme- og racismekritik på den ene og brugen af en racialiseret, paternalistisk og klichéfyldt historiefilosofi på den anden side. Ambivalensen kunne her siges at opstå ud fra vanskeligheden i at skrive sig ud af en diskurs, uden at have et etableret alternativ til rådighed. Vibæk sætter således ikke spørgsmålstejn

ved selve raceparadigmet, eller bruger nogensinde begrebet racisme, selvom han synes bevidst om en del af dens grundlæggende problematikker. Dette illustrerer et grundlæggende problem i diskussionen om racisme, nemlig at selv en stålsat kritik hurtigt kan ende med at falde tilbage på, hvad den egentlig vil kritisere – simpelthen fordi problemet er for omfattende til at finde et ståsted, der kan betragtes som udenforstående eller uskyldigt.

Hvidt hegemoni

I Bind III behandles perioden 1848 til 1880, det vil sige perioden mellem efterspillet mellem slaveoprøret 1848 og det andet store oprør i øernes historie, i dag kendt under navnet Fireburn (Hoxcer Jensen 1998; Damkjær & Scherfig 2016a; 2016b). Fridlev Skrubbeltrang fokuserer i sin fremstilling stærkt på de omstændigheder, der i hans optik var årsagerne til oprøret i 1878. Her ser han specielt udeblivelsen af sociale forbedringer for de formelt emanciperede og forhenværende slaver som årsag til oprøret. To passager er specielt interessante. For det første et citat i kapitlet *Landarbejderforhold*, som Skrubbeltrang indrammer med en kort kommentar:

Danske iagttagere så i reglen lyst på negrenes sociale og økonomiske forhold, og sammenligninger med tilstandene på andre vestindiske øer faldt gerne ud til fordel for vor egen negerbefolkning. Heller ikke negrenes åndelige kvaliteter var man tilbøjelig til at undervurdere. Lægen og socialøkonomen F. C. Krebs skriver således i 1862: »Negeren besidder hele det begavede naturmenneskes naive bevægelighed og modtagelighed for indtryk, både de gode og de slette ... Han opfatter med hurtighed og lethed og har et talent og en trang til at efterligne dem, der i virkeligheden eller blot i hans indbildning står over ham«. Det kunne føre til abekatteri, men også til nyttig stræben. Negerens selvfølelse gav sig ofte udslag i en barnagtig eller komisk forfængelighed. Han kunne lade sig henrive til raseri, men orkanen lagde sig hurtigt, og human behandling ville befri ham for fanatisk ophidselse. Og Krebs tilføjer: »De lavere klasser har en naturlig sans for ret og billighed«. (Skrubbeltrang 1966: 158-159)

Den indledende bemærkning kan siges til en vis grad at tage forbehold for citatets indhold ved at understrege at Krebs er en af flere danske forfattere, som ser (for) lyst på forholdene på Danmarks virke som kolonialmagt. Samtidig antyder Skrubbeltrang, at den sorte øbefolknings 'åndelige kvaliteter' i virkeligheden ikke levede op til F. C. Krebs optimistiske fremstilling, hvilket yderligere falder i tråd med hans generaliserede kritik af kolonialstyret. I det ovenstående citat trækker Krebs da også med al tydelighed på fortællingen om 'den hvide mands byrde', som her er at befri de ikke-hvide fra 'fanatisk ophidselse' gennem 'human behandling'. 'Negeren' fremstår her som en mellemting mellem barn og djævel, med klart behov for en formynder. Skrubbeltrangs kritik retter sig her vel at mærke ikke imod det paternalistiske narrativ eller de racialiserede repræsentationer det bygger på,

men imod at danskerne i hans optik ikke lever op til deres rolle som formyndere. Passagen er dermed eksemplarisk for Skrubbeltrangs fremstilling af et dansk kolonialstyre, der forspilder sine chancer for at løfte ‘den hvide mands byrde’ (Krebs brug af ‘negeren’ adskiller sig i øvrigt også meget lidt fra Skrubbeltrangs egne repræsentationer af landbefolkningen), og som fungerer som grundfortælling i hans tekst. Indignationen over kolonialstyrets manglende evne til at afhjælpe den sociale elendighed blandt landarbejderne er koblet op på en idé om, at danskernes opgave havde været at tilnærme landarbejderbefolkningen et borgerligt, hvidt idealbillede. Specielt interessant bliver det, når Skrubbeltrang forholder sig eksplicit til racerelationerne på øerne. I en almen beskrivelse af de sociale forhold op til 1878 findes følgende passager:

Dansk-Vestindien var en lille verden, men den rummede store modsætninger – økonomisk, socialt, kulturelt, ja nationalt. Men det var jo ikke således at *hvid* var ensbetydende med fornemhed, velstand og høj kultur, eller at de, der forenede disse udmærkelser, stod smukt og enigt sammen ... Og udenfor på gaden, i rombodens nærhed, kunne så andre repræsentanter for den hvide race pleje bekendtskab med hvide eller farvede folk af begge køn ... Det hørte til god tone at se bort fra raceforskelle. For embedsmændene var det simpelthen en pligt, for kolonialrådspolitikere og bladudgivere et spørgsmål om politisk taktik, og inden for de fleste religiøse samfund var sikker takt på netop dette felt det vigtigste af alt. Der var eksempler på, at guvernør eller præsident skred ind, hvis der skete tilsidesættelser af racemæssige grunde. Hvordan det end havde sig med oprigtigheden i den officielle hensynsfuldhed – det var i hvert fald ikke racehad, der fremkaldte negeropstanden i 1878 (Skrubbeltrang 1966: 149-150; fremhævelse i originalen)

Passagen kan først og fremmest læses som en indirekte reference til den samtidigt spirende borgerrettighedsbevægelse. Det danske kolonistyre afgrænses fra et U.S.A. præget af racismebetinget politisk og social uro ved at pege på fraværet af racesegregation og dermed ‘racehad’ under dansk styre. Skrubbeltrang bruger her sociale skel imellem den hvide befolkning, og at de forskellige racer havde ‘omgang’ med hinanden, som begrundelse for at relativere eksistensen af et hvidt overherredømme på øerne, siden der ikke var tale om entydige rumlige eller juridiske skel imellem hvid og sort. Samtidig tager Skrubbeltrang det hvide hegemoni i form af et hvidt mindretal, der fortsat holdt monopol på alle næsten betydningsfulde samfundspositioner der nævnes, som tingenes naturlige tilstand. Racisme forstås af Skrubbeltrang som begrænset til følelsen af had, som den hvide befolkning på øerne ifølge ham ikke gav det ikke-hvide flertal nogen grund til – eller i hvert fald ikke på basis af raceskel. Skrubbeltrang anser altså ikke det racialiserede hierarki i sig selv som problematisk, tvært i mod er det for ham kun et spørgsmål om, hvorvidt hierarkiet forvaltes med den påbudte elegance. Skrubbeltrangs samfundsbeskrivelse fører dermed også tankerne hen på den nutidige race-diskurs som David Theo Goldberg beskriver som ‘the postracial’ (Goldberg 2015). Et samfund, hvis sociale struktur (både diskursivt og materielt) er formet, og til stadighed gennemsyret

af kolonialisme og racisme, fremstilles som værende stort set 'hinsides race' som en relevant faktor, da racisme ikke gør sig gældende i form juridisk af underbygget segregation. Strukturelle faktorer som for eksempel spørgsmål om repræsentationen af befolkningsgrupper i offentlige positioner eller den offentlige debat figurerer i dette billede ikke som et relevant problem, eller i det mindste ikke som et problem der har med hvidt hegemoni eller racisme at gøre.

Modspil

Georg Nørregaards behandling af slutperioden af det danske kolonistyre på øerne er holdt kort og er præget af en ret uforbeholden melankoli over salget. Mest af alt fokuserer han på de langtrukne salgsforhandlinger mellem Danmark og USA, og flere mere eller mindre fejlslagne reformforsøg fra den danske administrations side. Ligesom Skrubbeltrang trækker Nørregaard også ret uforbeholdent på fortællingen om 'den hvide mands byrde', her forstået som en dansk mission overfor den sorte befolkning på øerne. Efter Fireburn-oprøret bliver det nemmere for de sorte landarbejdere at opsiges deres arbejdskontrakter på plantagerne, til hvilket Nørregaard bemærker: 'Den friere stilling tiltalte den del af de sorte, der endnu havde den afrikanske negers uvilje mod legemligt arbejde i sig' (Nørregaard 1966: 13). Lidt længere nede på samme side kommenterer Nørregaard på den begyndende indvandring af landarbejdere fra Barbados, som Nørregaard beskriver som værende '... de ringeste af naboøernes befolkning, man fik ind, ikke sjældent straffede personer, og der var siden almindelig enighed om, at disse folk bragte uro med sig og i ingen henseende stod mål med den faste stamme af danske negre.' (Nørregaard 1966: 13-14). Læst tilsammen, giver de to citater et billede af en sort befolkning, som under dansk formynderskab bliver vænnet til at være arbejdsom og dermed at tilnærme sig det europæiske, hvide idealbillede. Afrika fremstår som modsætningen af dette idealbillede. Slaveriet og de drakoniske arbejdsreglementer, der blev pålagt de forhenværende slaver efter emancipationen forsvinder i denne optik som forklaring for den sorte landbefolknings uvilje til at arbejde i plantagerne og bliver erstattet af en problematisk 'afrikansk natur', som kræver et velmenende hvidt formynderskab.

I lyset af dette er det specielt interessant at se på Nørregaards beskrivelse af generalstrejken i 1916. Hans Bishop begynder at organisere en sort arbejderbevægelse på øerne omkring 1912. Voldsomme stigninger i fødevarepriserne efter krigsudbruddet 1914 giver bevægelsen massivt tilløb (Hoxcer Jensen 1998: 150ff). David Hamilton Jackson grundlægger i 1915 avisen 'The Herald' og begynder at agitere for de sorte plantagearbejders selvorganisation, hvilket Nørregaard beskriver sådan:

Bladet skildrede slavetidens gru og embedsmændenes overgreb, skældte ud på personer og institutioner og ophidsede til strejke. En dygtig hjælper fandt Hamilton Jackson i negerskrædderen Cornelius Crowe. De to negres angreb var ikke blot af social karakter, de var også led i en racekamp. (Nørregaard 1966: 102)

Nørregaards brug af ordet ‘racekamp’ er specielt interessant her. Crowe og Jackson fremstår som agitatorer, der starter selvsamme kamp, og unødvendigvis blander race ind i konflikten. Grundlaget for denne bemærkning er selvfølgelig, at den nyopståede sorte fagbevægelse på øerne forstod sig selv som en *sort* bevægelse og dermed italesatte *blackness* som et grundlag for deres politiske organisation. Dette var ikke nødvendigvis noget der kom bag på alle samtidige hvide, men det skabte panik, specielt blandt den jordejende planterklasse (Hoxcer Jensen 1998: 154). Nørregaard synes at fremstille ‘racekampen’ som noget Hamilton Jackson starter uden noget reelt grundlag, tilsyneladende til alles ulykke:

Strejken rystede de danskes stilling i Vestindien i dens grundvold. Det gamle patriakalske forhold mellem plantageejere og negre var ødelagt. De dårlige arbejdsforhold gjorde det vanskeligt at bjærge høsten, og udsigten til at få forretningsmæssig fordel ud af øernes produktion blev herved meget formindsket. De danske embedsmænd og nationalt sindede mennesker i hjemlandet følte det som en skam, at danskerne ikke kunne holde orden på deres negre, og frisindede mennesker følte det som uværdigt, at negrenes sociale kår var så ringe. De andre hvide i Vestindien, der ellers havde rost forholdene på de danske øer, begyndte at foragte det danske styre. ... Det sidste forsøg på at reformere forholdene på øerne og få noget bedre ud af dem, blev da opgivet. (Nørregaard 1966: 106)

Ansvarsfordelingen for strejken og de efterfølgende uroligheder er her lidt mere afbalanceret end i det første citat, men Nørregaard sætter på ingen måde spørgsmålstegn ved det ‘patriakalske forhold’ imellem den hvide planterklasse og de sorte plantearbejdere.

Nørregaards blik på strejken og den efterfølgende afståelse til USA (som han tydeligt ser som forbundet) er et nationalt præget, hvidt blik, som blander ideen om et hvidt formynderskab som en national opgave med ideen om, at samfundet på øerne under dansk styre ikke var præget af racisme. Fremkomsten af en sort selvbevidsthed blandt øernes befolkning opfattes som en skadelig ideologi, der opildner til en ‘racekamp’ mod de hvide, og dermed som den egentlige racisme. Denne fremstilling leder uundgåeligt tankerne hen på nutidige debatter omkring (ikke kun) dansk racisme, i hvilke italesættelsen af racisme opfattes som en instrumentel diskurs (‘racisme-kortet’) uden hold i virkeligheden og som den egentlige diskriminering (Yilmaz 2016: 111). Samtidigt fastholdes et selvhævdende hvidt blik på den ikke-europæiske anden som udtryk for objektive kendsgerninger, som kategorisk affejer kritik, enten som et udtryk for en løbskløben, irrationalistisk tidsånd, eller – i

den mere simple version – som udtryk for ‘omvendt racisme’.

Perspektivering

Mange af de formuleringer og synspunkter, der vises i de diskuterede passager ville ikke indgå i en nutidig diskussion af dansk kolonialisme i de samme formuleringer. Men samtidig ses der ligheder til nutidige (ikke kun) danske syn på den ikke-europæiske anden, som sætter et paternalistisk, velmenende og rationelt hvidt selv overfor sin essentialiserede og ‘kulturaliserede’ modpart som forstås som defineret af en homogen og tilbagestående kultur (Jensen 2012a: 114). Ambivalenser der opstår ved betragtning af den uafviselige, endeløse overgrebshistorie, der har præget konstruktionen af racialiserede identiteter, relativiseres eller bortforklares, nogle gange med påfaldende lighed i argumentationsmønstrene. Racismen fremstilles som værende fra ‘en anden tid’ og generelt ikke af nævneværdigt omfang i en dansk kontekst, sammenlignet med andre steder. Samtidig ses ikke-hvid italesættelse og modstand mod racisme, som en uretfærdigt og uforskammet angreb mod et hvidt, men ikke-racistisk selv. Specielt italesættelsen af *blackness*, som uundgåeligt også fører til en synliggørelse af *whiteness*, fremskrives som opildnen til ‘racekamp’ og minder dermed om nutidige frivoliteter i den offentlige debat, der afviser en sådan synliggørelse som ‘racisme mod hvide’.

Den ovenstående korte diskussion af de første fire bind af *Vore gamle tropekolonier* kan således i min optik vise, at dansk kolonialisme siden værkets tilblivelse sikkert er blevet mere problematiseret, men at diskussionen om racisme og moderne identitetsdannelse langt fra er afsluttet. Her er det i min optik specielt vigtigt at problematisere idéen om et mere og mere oplyst, ikke-racistisk nationalt selv. Som Lars Jensen har anført, er det jo ikke noget spørgsmål om, hvorvidt kolonialismen var et overgreb, der satte dybe præg på både de koloniserede og kolonisatorerne (se f.eks. Traverso 2003; Mbembe 2015), men hvordan denne overgrebshistorie forstås og forvaltes. Det ‘implicitte menneskehieraki’ (Jensen 2012b: 19), der fungerer som en vor tids politiske ‘racielle ubevidste’ (Mbembe 2015: 89, min oversættelse), er ikke nødvendigvis dømt til at blegne og forsvinde. Man kan rimeligvis læse hvid ambivalens med hensyn til racisme som et tegn på at hvidhed er i krise (Jensen 2012a) – Men ambivalens kan som bekendt overvindes i mere end en retning.

Litteratur

Beckles, Sir Hilary McD (2013) *Britains Black Debt – Reparations for Caribbean Slavery and Native Genocide* Kingston: University of the West Indies Press

- Bro-Jørgensen, J. O. (1966) *Vore gamle tropekolonier*, Bind I: *Dansk Vestindien indtil 1755 - Kolonisation og Kompagnistyre* Johannes Brøndsted (red) KBH: Fremad
- Brøndsted, Johannes (1966) *Vore gamle tropekolonier*, Bind I, Forord Johannes Brøndsted (red) KBH: Fremad
- Chakrabarty, Dipesh (2000) *Provincializing Europe – Postcolonial Thought and Historical Difference* Princeton: Princeton University Press
- Damkjær, Nicklas W. & Scherfig, Albert (2016a) - 'Kvinderne i Danmarks største arbejderopstand' i *Friktion – Magasin for Køn, Krop & Kultur* 10 (3) tilgængeligt under: <http://friktionmagasin.dk/index.php/2016/10/01/kvinderne-i-danmarks-stoerste-arbejderopstand/>
- Damkjær, Nicklas W. & Scherfig, Albert (2016b) - 'Danmarks største arbejderopstand er skrevet ud af historien' i *Information* 01.10.2016 tilgængelig under: <https://www.information.dk/moti/2016/09/danmarks-stoerste-arbejderopstand-skrevet-historien>
- Goldberg, David Theo (2002) *The Racial State* Oxford & Malden: Blackwell Publishing
- Goldberg, David Theo (2009) *The Threat of Race – Reflections on Racial Neoliberalism*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Goldberg, David Theo (2015) *Are we all Postracial yet?* Cambridge & Malden: Polity Press
- Hansen, Thorkild (1967) *Slavernes kyst*. KBH: Gyldendals Bogklub
- Hansen, Thorkild (1968) *Slavernes skibe* KBH: Gyldendals Bogklub
- Hansen, Thorkild (1970) *Slavernes øer*. KBH: Gyldendals Bogklub
- Hoxcer Jensen, Peter (1998) *From Serfdom to Fireburn and Strike – The History of Black Labor in the Danish West Indies 1848-1916* Christianssted, St. Croix: Antilles Press
- James, C. L. R. (1989 [1963]) *The Black Jacobins* 2nd edition, revised. NY: Vintage Books
- Jensen, Lars (2012a) 'Danishness as Whiteness in Crisis: Emerging Post-Imperial and Development Aid Anxieties'. In Loftsdóttir, Kristín and Lars Jensen (eds) *Whiteness and Postcolonialism in the Nordic Region*. Farnham, England: Ashgate Publishing Ltd, 105-117.
- Jensen, Lars (2012b) *Danmark – Rigsfællesskab, tropekolonier og den postkoloniale arv*. KBH: Hans Reitzels Forlag.
- Lingner, Björn (2016) - 'Thorkild Hansen and the Non-White – A Critical Reading of the Slave Trilogy' KULT #13, special issue, online edition: <http://www.postkolonial.dk>
- Losurdo, Domenico (2009) *Der Kampf um die Geschichte*. Cologne: PapyRossa Verlag.
- Losurdo, Domenico (2011) *Liberalism – A Counter-History*. London: Verso Books.
- Lowe, Lisa (2015) *The Intimacies of Four Continents* Durham and London: Duke University Press
- Mbembe, Achille (2003) 'Necropolitics' in *Public Culture* 15 (1): 11-40
- Mbembe, Achille (2015) *Kritik der schwarzen Vernunft*. Berlin: Suhrkamp
- Mills, Charles W. (1997) *The Racial Contract*. New York: Cornell University Press.
- Nørregaard, Georg (1966) *Vore gamle tropekolonier*, Bind IV: *Dansk-Vestindien 1880-1917 – Reformforsøg og salgsforhandlinger* Johannes Brøndsted (red) KBH: Fremad
- Petersen, Sophie (1946) *Danmarks gamle tropekolonier* København: Det kongelige Geografiske

Selskabs Kulturgeografiske Skrifter, Bd 4.

Said, Edward (1993) *Culture and Imperialism*. London: Chatto and Windus Ltd.

Said, Edward (1995 [1978]) *Orientalism*. London: Penguin Books.

Schech, Susanne & Haggis, Jane (2004) 'Terrains of Migrancy and Whiteness: How British Migrants Locate themselves in Australia' in Moreton-Robinson, Aileen (ed.) *Whitening Race* Canberra: Aboriginal Studies Press, 176-191

Traverso, Enzo (2003) *Moderne und Gewalt – Eine europäische Genealogie des Nazi-Terrors* Köln: ISP Verlag

Trouillot, Michel-Rolph (1995) *Silencing the Past – Power and the Production of History* Boston: Beacon Press

Skrubbeltrang, Fridlev (1966) *Vore gamle tropekolonier*, Bind III: *Dansk-Vestindien 1848-1880 - politiske brydninger og social uro* Johannes Brøndsted (red) KBH: Fremad

Vibæk, Jens (1966) *Vore gamle tropekolonier*, Bind II: *Dansk-Vestindien 1755-1848 - Vestindiens Storhedstid* Johannes Brøndsted (red) KBH: Fremad

Wolfe, Patrick (2016) *Traces of History – Elementary structures of Race* London: Verso Books.

Yilmaz, Ferruh (2016) *How the Workers Became Muslims – Immigration, Culture, and Hegemonic Transformation in Europe* University of Michigan Press

Zimmerer, Jürgen (2003) *Völkermord in Deutsch-Südwestafrika. Der Kolonialkrieg 1904-1908 in Namibia und seine Folgen* Berlin: Ch. Links Verlag

Zimmerer, Jürgen (2011) *Von Windhuk nach Auschwitz? Beiträge zum Verhältnis von Kolonialismus und Holocaust* Berlin: Lit Verlag